

Ревак Н.Г.

старший викладач;

Чернюх Н.Б.

студентка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАПИС ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ НАПИСІВ ПОМПЕЙ)

Виверження Везувію у 79 р. н.е., мало катастрофічні наслідки для мешканців Помпей. Але за іронією долі цій події, яка спричинила загибель багатьох тисяч людей, дуже вдячні дослідники античності, оскільки поховане під шаром попелу і лави місто стало своєрідною «машиною часу», яка дає уяву про буденне життя провінційного римського міста. При цьому йдеться не лише про добре збережені предмети матеріальної, а й духовної культури. Серед останніх привертають увагу численні настінні написи (понад 11 тисяч).

Не маючи на меті дати детальну характеристику всіх типів написів, чому присвячена обширна література (серед праць останніх років можна згадати [1; 2; 3; 4; 6; 7] з відповідною бібліографією) у даній розвідці ми зупинимось на написах любовної тематики, які є надзвичайно різноманітними, відображаючи думки і почуття їх виконавців.

Об'єднані загальною ідеєю кохання ці написи поділяються на декілька тематичних груп: а) освідчення в коханні; б) звертання до об'єкту пристрасті; в) меморативні написи; г) філософські роздуми про кохання. Формально найпростішими серед них є освідчення в коханні, які здебільшого містять мінімум інформації, складаючись із декількох слів, а саме – імен суб'єкта і об'єкта пристрасті іноді доповненого відомостями про їх соціальний статус і походження та предиката, яке вказує на почуття, напр.: *Marcus Spedusa amat* (CIL IV 7086) «Марк любить Спендусу». Іноді освідчення є дещо ширшими, доповнюючись проханням про взаємність, послугу: *Successus textor amat coponiaes ancilla nomine Hiredem quae quidem illum non curat sed ille rogat illa comiseretur* (CIL IV, 8259) «Ткач Сукцессус любить служницю шинку на ім'я Ірида, яка хоч його не шанує, але він просить, щоб вона змилосердилась». Деякі з таких освідчень нагадують листи, при цьому виконавці використовували мовні кліше властиві для епістолографії, зокрема, традиційні

формули привітання *salutem dicere* та прощання *vale*, напр.: *Secundus Prime suae ubique isse salute. Rogo, domna, ut me ames* (CIL IV 8364) «Секунд, де б він не був, вітає свою Пріму. Прошу, володарко, щоб ти мене любила»; *Propere. Vale, mea Sava; fac me ames* (CIL IV 2414) «Я поспішаю. Прощай, моя Саво; люби мене». Знайдено у Помпеях і власні поетичні рядки дописувачів, у яких вони виражають свої почуття або звертаються до своїх симпатій, напр.: *scribenti mi dictat amor mostratque cupido/ ad peream sine te si deus esse velim* (CIL IV, 1928) «Мені, який пише, диктує Амур і показує Купідон, і я помер би, якщо б хотів бути богом без тебе».

Використання поезії для вияву почуттів представлено і у філософських роздумах на тему кохання, як-от: *alliget hic auras si quis obiurgat amantes/ et vetet assiduas currere fontis aquas* (CIL IV, 1649) «Якщо хтось докоряє закоханим, нехай зупинить тут вітри і заборонить текти невпинним водам».

Зустрічаються серед написів і інформативні, які повідомляють про місця зустрічі закоханих, своєрідні згадки про спільно проведені приємні хвилини, напр.: *Daphnicus cum Felicla sua hic* (CIL IV, 4066) «Дафнік зі своєю Фелікулою тут [були]; *Secundus cum Primigenia conveniut* (CIL IV, 5358) «Секунд і Примігенія тут зустрічаються».

Незважаючи на те, що кохання перебувало під опікою Венери, у порівняно небагатьох написах вона пов'язується із коханням, частіше виступаючи як покровителька у широкому сенсі, що, очевидно, зумовлювалось статусом богині як покровительки Помпей.

Давши короткий огляд основних типів любовних написів, розглянемо їх як засіб спілкування, скориставшись для цього моделлю запропонованою П.Крушвіцом, який виділяє чотири складові частини комунікативного акту: 1) адресанта; 2) повідомлення; 3) посередника; 4) адресата [Kruschwitz 2004:30].

Адресант здебільшого є анонімним або пів анонімним. Навіть у випадку, коли написи містять його ім'я, воно є надто загальним, щоб ідентифікувати особу. Що стосується гендерного аспекту, то цілком закономірно, що серед дописувачів на стінах переважали чоловіки, хоч, судячи із розташування жіночих імен на першому місці, деякі із написів могли належати їм, напр.: *Romula hic cum Staphylo moratur* (CIL IV 2060). Характерним є те, що написи, які можемо приписувати жінкам, частіше є анонімними і про їх виконавців свідчить загальний контекст або ж гендерно марковані елементи тексту. Наприклад, поєднання *ego perdita* та фраза *levis est natura*

virorum у наступному випадку: *O utinam liceat collo complexa tenere/ braciola et teneris oscula ferre labelis... crede mihi levis est natura virorum/ saepe ego ... vigilarem perdita nocte/ haec mecum medita(n)s...* (CIL IV, Suppl. 5296) свідчить про приналежність його жінці. Як засвідчують імена, які зустрічаються у написах, адресантами, зрештою, як і адресатами були люди, які походили із нижчих суспільних верств, переважно раби або вільновідпущеники, про що свідчать невластиві римлянам імен, частина з яких є грецькими (*Sava, Menthe, Zosimus, Isthmus*), частина – апелятивами даними господарями (*Successa/Successus, Quieta, Secundus*). Про соціальний статус виконавців, тотожних авторам, свідчить і орфографія написів, де зустрічаємо чимало відхилень від норми, які не завжди пояснюються впливом розмовної мови (детальніше про мовні особливості написів [5]).

Незважаючи на те різноплановість написів з огляду на тематику, можна констатувати у них наявність спільних рис. Суттєвим елементом є лаконічність, яка споріднює їх із афоризмами і епіграмами. Завдяки короткості тексту зумовленої чисто прозаїчними причинами, як-от страхом бути спійманим під час пошкодження чужої власності чи складністю видряпувати довгий текст на твердому матеріалі, написи часто виражають думку у кондесованому вигляді. Вони іноді поєднують здавалось би логічно непеєднуване, вдаються до двозначних натяків (напр., *Amo te Facilis; fac mi coria* (CIL IV, 10254) «Кохую тебе, Фаціліс; дай мені все», де обігрується двозначність вислову *coriam facere*, який може вживатись і на позначення статеких стосунків), завдяки чому іноді створюється ефект комізму. Кондесована форма вираження відрізняє такі написи від усної комунікації.

На відміну від офіційних написів, призначених для розташування у публічних місцях, що поєднували посередника (площину, на якій були нанесені) і інформацію, для графіті «якісні характеристики» посередника не були суттєвими. Будь-яка поверхня була придатною, щоб надряпати на ній декілька рядків, тому такі написи розташовані без жодної системи і знаходяться у найрізноманітніших місцях. Перевагою стін, як посередника між адресантом і адресатом, була їх достатня кількість та безкоштовність, а про їх високий потенціал як засобу комунікації свідчить те, що вони використовувались багатократно і мали достатньо місця для виправлень і доповнень [Kruschwitz 2004:33].

Надряпані на стіні написи міг прочитати будь-хто, тому коло реципієнтів практично неможливо окреслити. Особливо це стосується написів загального характеру, таких як роздуми про кохання або ж інформативних повідомлень типу «тут був», позбавлених експліцитної вказівки на адресата. Зрештою ми не можемо з впевненістю стверджувати, чи написи на зразок «Марк кохає Юлію» адресувались останній, чи це проста констатація факту, бажання висловити власні думки і почуття. Дещо конкретнішими є написи, які містять звертання до об'єкту пристрасті, оскільки їх автори мали на увазі визначену особу. Водночас відкритим залишається питання про результативність такого способу обміну інформацією, оскільки невідомо, чи адресат читав написане і чи взагалі знав про нього.

Наведені вище ознаки, передовсім невизначеність адресанта і адресата та хаотичність розташування написів дають підставу зробити висновок, що у даному випадку йдеться про специфічний тип комунікації, основна мета якої полягала не стільки у контакті з реципієнтом, як у їх бажанні самовиразитись, поділитись своїми думками і почуттями, своєрідному егоцентризмі.

Список використаних джерел:

1. Kruschwitz P. *Carmina Latina Epigraphica Pompeiana: Ein Dossier*/Peter Kruschwitz// *Arctos: Acta Philologica Fennica*. – 2004. – Vol. 38. – P. 27-58
2. Kruschwitz P., Campbell V. L. *What the Pompeians saw: representation of document types in Pompeian drawings and paintings (and their value for linguistic research)*/ Peter Kruschwitz, Virginia L. Campbell// *Arctos: Acta Philologica Fennica*. – 2009. – Vol. 43. – P. 57–84
3. Kruschwitz P., Halla-aho H. *The pompeian wall inscriptions and the latin language: a critical reappraisal*/ Peter Kruschwitz, Hilla Halla-aho // *Arctos: Acta Philologica Fennica*. – 2007. – Vol. 41. – P. 31–49
4. Milnor K. *Graffiti and the Literary Landscape in Roman Pompeii* / Kristina Milnor. – Oxford: Oxford University Press, 2014 – 336 p.
5. Väänänen V. *Le latin vulgaire des inscriptions pompeiennes* / Veiko Väänänen.-Berlin: Akademie-Verlag, 1966.- 146 p.
6. Varone A. *Erotica Pompeiana. Love Inscriptions on the Walls of Pompeii*/Antonio Varone.-Roma: «L'Erma» di BRETSCHEIDER, 2002. – 235 p.
7. Wallace 2005 – Wallace R. E. *An introduction to wall inscriptions from Pompeii and Herculaneum :introduction, inscriptions with notes, historical commentary, vocabulary* / Rex E. Wallace. – Wauconda: Bolchazy-Carducci Publishers, 2005. – XLVI, 136 p.